

דרשו את ד'

בהמצאו

עשרת ימי תשובה

אברהם יצחק קרישבסקי

דרשו את ה' בהמצאו

עשרת ימי תשובה

מפתח העניינים

- ב..... עשרת ימי תשובה התחלת החיים אתו ית'.
- ג..... דרשו את ה' בהמצאו.
- ד..... כמה נקודות וידיעות חשובות על ענין התשובה.
- ה..... החרטה על העבר היא בכינות.
- ו..... שובה ישראל עד ה' אלקיך.
- ח..... השב בתשובה הקב"ה מחזיק לו טובה.
- ט..... עד שיעיד עליו יודע תעלומות - בעת עשיית התשובה.
- יא..... בתשובה מגיעים לשלימות בעצם.
- יג..... עשרת ימי תשובה קירוב פנים בפנים.

הרב אברהם יצחק קרישבסקי

אדמו"רי ויז'ניץ 12, ביתר עילית

טל: 054-8464896, 02-5713641

מייל: a548464896@gmail.com

דרשו את ה' בהמצאו

עשרת ימי תשובה

אחרי שזכינו להמליך עלינו את הקב"ה בימי ראש השנה, שנתבאר ששלימות המלכתו ית' הוא שבא מפנמיות נפשינו, מתחילים אנו עתה בפועל לחיות את חיינו עם הרגשות הנעלות כעבדי ה' וכמי שממליכים אותו בכל עת, ולכן ענין התשובה בימים האלו הוא התחלת החיים החדשים כעבד נאמן שעושה רצונו, ואשר כל חייו הוא חיים בצל ה' והליכה בדרכיו.

דהנה ישנם שלשה זמני תשובה בימים אלו, דהיינו חודש אלול שהוא חודש התשובה, ועשרת ימי תשובה, ויום הכפורים, אשר ביום הזה יכפר עלינו השי"ת, ושומה עלינו לבאר את ענינם של שלשת זמני התשובה הללו.

ונראה בעזה"ת, ששלשת זמני התשובה הם שלשה חלקים בעניני התשובה, שבחודש אלול החזרה בתשובה הוא בהיותו החודש האחרון בשנה, וחוזרים אליו ית' בזה שמתחרטים על המעשים הלא רצויים שנעשו במשך השנה, ונתבאר ענינו בארוכה בקונטרס על חודש אלול, שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נרצה לכפר עלינו על חטאתינו, ואז נתגלה י"ג מידות של רחמים שנתבאר שענינם הוא שכ"ז בא מרצונו ית' בנו, ואז נתגלה אהבתו העצמי אלינו, שאף שחטאנו מ"מ בשובינו אליו נתחדש הקשר, ונתבאר שם שאז נתגלה ביתר שאת ויתר עז הקשר והדביקות, שבזה שנרצה לכפר לנו, משמעות הדבר הוא שהקשר הוא קשר בלתי ניתן ליפסק והוא קשר תמידי ונצחי.

ובחודש אלול ישנו גם הענין שהוא לפני יום הדין, ובחזרותינו בתשובה באנו זכים ונקיים לפניו, ויותר מזה שהתשובה היא גם הכנה לקראת קבלת מלכותו ית', שקבלת המלכות נתבאר שהוא בא מפנמיות לבנו שרצונינו במלכינו ומתבטלים אליו לגמרי, ולכן כשחוזרים בתשובה פירושו הוא שרצונינו האמיתי הוא הקרבה אליו, והבאנו בשם התניא שכשמתחרטים ודואבים על החטאים וכואבים את הריחוק, הרי הוא בא מפנמיות נפשינו ומתוך ישותינו, ובזה נגשים ליום קבלת המלכות עם ההרגשות הנעלות של הרצון האמיתי בקרבתו, ובזה נהיה קבלת המלכות בשלימות.

וכן הוא מצדו ית', שבקבלת תשובתינו פירושו הוא שרוצה אותנו באמת, ובזה שופט אותנו ברחמים כאב לבנו ובקרבה מיוחדת, כדאיתא בגמ' שהקב"ה עולה מכסא הדין לכסא הרחמים, ומוציא דינינו ברחמים וברצון, וכותב וחותם לנו שנה טובה.

עשרת ימי תשובה התחלת החיים אתו ית'

וענין התשובה בעשרת ימי תשובה נראה שהוא בזה שבא אחרי ימי ראש השנה, שאז קבלנו את מלכותו ברצון והמלכנו אותו עלינו, וקבלת המלכות באמת הוא כשחיים אתו את חיינו, ולכן מיד כשמתחילים לחיות את השנה, מתחילים בימי תשובה, ואף שכבר חזרנו בתשובה בימי חודש אלול, הרי שהתשובה עתה היא לא רק תשובה וחרטה על העבר, אלא היא יותר הענין של השיבה, שנתבאר שפשוטו של ענין התשובה היא ששבים למצבינו האמיתי, כלומר שאחרי שחזרנו בתשובה בימי אלול, מתחילין לחיות עם השיבה הזאת.

והמ"ב מביא בשם היערות דבש שיש שבעה ימים בין ראש השנה ליום הכפורים, והם נגד שבעת ימי השבוע, ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום, דרך משל ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל ימיו ביום הראשון וכן ביום שני וכן בכל שבעה ימים, ושנדייק בדבריו נראה שאינו כותב שיחזור בתשובה על מה שחטא בשנה הזו בשבעת ימי השבוע, אלא על מה שחטא כל ימיו, משמעות הדבר שהכוונה היא שהיות שעכשיו מתחילין לחיות השנה החדשה, אנו רוצים להתחיל לחיות את כל הימים כיאות ובקדושה, ובזה נקרא שכל חיינו הוא חיים של קדושה ותשובה.

ופסק המחבר בשו"ע שאף מי שאינו נזהר מפת עכו"ם כל השנה, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר, וכותב החיי אדם שיש להחמיר בכל החומרות יותר מכל השנה, ויש להבין ממ"נ אם ראוי להחמיר למה אי"צ בכל השנה, ואם אי"צ להחמיר איזה ענין יש להחמיר בימים אלו, וכותב החיי אדם שהוא משום שהקב"ה גם מתנהג בחסידות על בריותיו, ולכן ראוי שגם אנו נתנהג בחסידות.

ונראה לומר שעומק הדבר הוא שהימים האלו הם ימים שמתחילים לחיות עם ענין ההמלכה שקבלנו עלינו בראש השנה, ופשוט הדבר שקבלת המלכות היא שנחיה כל השנה עם הרגשי המלכות ונחיה כעבד נאמן ובהליכה בדרכיו ובעשיית רצונו, והימים האלו הם ימי תחילת החלת המלכות עלינו, וימי התחלת החיים החדשים עם מלכותו ית', ולכן צריכים להראות את הקבלה הזו בתוך חיינו.

ויש לומר שכל זה הוא כהמשך קבלת המלכות, שבארנו בהרחבה בקונטרס שתמליכוני עליכם על ראש השנה, שכל מה שאנו עושים מעצמינו ומרצונינו נראה יותר בזה קבלת המלכות, ולכן אנו תוקעים הרבה יותר ממה שאנו מחוייבים, משום שהתקיעות הם קבלת המלכות, ולכן אנו תוקעים מעצמינו, ובזה מראה קבלת המלכות מצדינו ומרצונינו.

ולכן יש לבאר בזה מה שיש להחמיר בימים האלו בכל החומרות, שהיות ואנו עכשיו מתחילין לחיות עם המלכות, ולכן צריכים להראות שאנו רוצים במלכותו מעצמינו, ולכן אנו עושים דברים אפילו שאין אנו מחוייבים, ובזה מקיימים אנו בפועל את מה שקבלנו על עצמינו בעת התקיעות בראש השנה.

וכן יש לומר שזה עומק הכוונה בדברי החיי אדם שהבאנו לעיל, שהקב"ה גם מתנהג בהם בחסידות, עומק הדברים הוא, שהימים האלו הם ימי רצון, וכפי שנתבאר שבראש השנה מתנהג הקב"ה ברחמים שזה הרצון, והרצון הוא בעצם ללא שום חשבון חיצוני, והוא משום שישראל מקבלים מלכותו ונהיו דבקים בו ורוצים בו, והוא ית' גם רוצה בנו בעצם, ולכן מתנהג בחסידות שפירושו הוא לפנים משורת הדין, דהיינו שרוצה בנו באמת, וזה בא גם מצד ישראל.

היוצא מכל זה שימי עשרת ימי תשובה הם ימי תחילת השנה שבהם אנו מתחילין לחיות את השנה עם מלכותו באופן גדול ונשגב, שרואים את מלכותו בכל מהלך חיינו, ובענין הזה הימים האלו הם כהמשך לראש השנה שבו קבלנו מלכותו, ועתה מתחילים ליישם בפועל את מה שקבלנו, כלומר שחיים אנו באמת אתו ית'.

דרשו את ה' בהמצאו

וזה פירושו במה שאיתא בגמ' דרשו את ה' בהמצאו אלו עשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים, שאז הקב"ה נמצא אתנו, שהפירוש הוא שנמצאים אנו אתו ית' במציאות, ולכן איתא בגמ' שבימים אלו מהני התפילה אפי' לאחר גזר דין, שבכל השנה מהני רק תפילת רבים ועשרת הימים האלו מועיל גם תפילת יחיד.

ויש לומר שהענין הוא, שהרי נתבאר שבראש השנה נתיישב הקב"ה על כסא רחמים, ובארנו שהלשון בגמ' הוא שעולה מכסא דין לכסא רחמים, ומשמעות הדבר הוא, שלא רק שיושב על כסא רחמים אלא שאף מצד הדין יש רחמים, שהדין פירושו דרך הטבע, כלומר מה שמגיע להם מצד הדין, וכשנקבל מלכותו עלינו מתוך פנמיותינו, אז נעשה הדין בעצמו רחמים, וזה פירוש שנתיישב מכסא דין דהיינו שמתוך הדין נתיישב על כסא הרחמים, שאף הטבע נהיה מתוך רחמים, ולכן כשאנו חיים עם הענין הזה בעשרת הימים האלו, לכן מועיל תפילת כל אחד ואחד לבטל הגזירות.

ויש לומר בעומק יתר, לפי מה שהארכנו לבאר בקונטרס שתמליכוני עליכם על ראש השנה, שענינו של תקיעת שופר הוא שקול השופר יוצא מתוך פנמיותינו, ונקרא בגמ' בלשון נפיחה, דהיינו שנופחים מתוך פנמיות נפשינו, והוא משום שקבלת המלכות הוא שאנו רוצים בו ומתבטלים אליו, משמעות הדבר הוא שקבלת המלכות בראש השנה היא לא דבר כללי של כללות העם, אלא הוא קבלה פרטית של כל אחד ואחד, דהיינו שלא די שכללות העם יקבל את מלכותו,

אלא שכל אחד ואחד מקבל את מלכותו מתוך פנמיות לבו ונפשו, וזה הוא קבלת המלכות באמת ובשלימות, שפנמיות הוא דבר שבכל אחד ואחד, וכל מה שהיחיד מקבל את מלכותו מתוך פנמיות נפשו, הרי שהקב"ה נמצא יותר כאן.

ולכן מועיל תפילת כל יחיד ויחיד, שבימים האלו הוא ימים של קשר אישי של כל אחד ואחד עם הקב"ה, שלא כבכל השנה שמועיל רק תפילת רבים, משום שבכל השנה כשהציבור מבקש אז מקבל את תפילתם שלא ימאס תפילת רבים, אבל בימים האלו שהם כהמשך וכהתנהגות בפועל את הקבלה האישי של כל אחד ואחד ולכן מהנה תפילת כל יחיד ויחיד.

ועשרת ימי תשובה הם גם כהכנה והתחלה של יום הכפורים, אשר בו יכפר על כל עוונותינו, וזה גם כהמשך לקבלת המלכות, אשר שלימותו נהיה ביום הקדוש יום הכפורים אשר בו נתהווה מלכותו עלינו בתכלית השלימות, ויאמר ה' סלחתי כדברך, ואשר בו נתנו הלוחות השניות אשר מורה על הקשר הבלתי ניתן ליפסק בינינו לבין השי"ת שאף אחרי שחטאו מוחל להם ונכנסים בחלקו, כמאמר הכתוב וסלחת לעוונותינו ולחטאתינו ונחלתנו, ונחלה פירוש שנהיים חלק ממנו כנחלה, ועתה נבא לבאר במקצת כמה נקודות חשובות, אשר יכולים להביא בהירות בענין התשובה.

כמה נקודות וידיעות חשובות על ענין התשובה

הנה בעסקינו בעת הזאת בענין התשובה, ופשוט הוא שכל אחד מאתנו רוצה באמת לחזור בתשובה שלימה, אך בהגיע עיתה של היישום בפועל, נתגב בלב דברים שונים ומשונים כאילו אין אנו ראויים לזכות לתשובה אמיתית, וכאילו שאין אנו רוצים לחזור באמת וכדומה, ברור הוא שכל המחשבות הללו עצת היצר הם למנוע את החזרה בתשובה, כי כשנתבונן באמתיות בלי שום נגיעה חיצונית, נראה שאנו באמת שייכים לעניני התשובה ויכולים אנו לחזור בתשובה שלימה ממש.

ראשית, שמי שצוה אותנו על התשובה הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו, והוא אמר מפורש שובו אלי ואשובה אליכם, והפסוקים על אמתיות התשובה רבים הם מאד, ודי רק שנביא מה שאנו אומרים שלש פעמים ביום "הרוצה בתשובה", דהיינו שהתשובה באה מצד הקב"ה והוא רוצה בתשובתנו, וא"כ איך אפשר לומר שאין אנו שייכים לזה.

ובמחשבה שניה נומר, שבעצם יש כאן עירובי תחומין, שכשנתבונן נראה שאנו מערבין את מה שמוטל עלינו לעשות, במה שאינו שייך לנו, וכאילו אנו מתערבין בענינו של הקב"ה, כלומר שמה שעלינו לעשות הוא לחזור בתשובה לעזוב את החטא ולשוב אליו, ואת החלק של קבלת התשובה נשאיר בשביל הקב"ה, וביתר ביאור שכל המחשבות והדאגה אם התשובה מקובלת או לא, היא התערבות בשטח לא לנו, שזה אינו שייך לנו בכלל, ולכן אם רק נעסוק במה ששייך לנו,

נחזור אליו באמת, ולהיפך כל מה שלא נחשוב על קבלת התשובה, ונתעסק רק עם החלק המעשי של החזרה בתשובה, אזי התשובה תהיה יותר אמיתית ויותר בשלימות, שנאמר להקב"ה אני עשיתי מה שמוטל עלי והנני חוזר אליך, ואיני מתיימר לעמוד במקומך.

כי הדאגות על ספקותו של קבלת התשובה אינו נובע תמיד מתוך יראה האמיתית, אלא שלפעמים הוא נובע מחוסר אמונה ומחוסר הבטחון וההסתמכות על הקב"ה שביכולתו למחול, ואנו משייכים לעצמינו איזה עצמאות מסויימת שאנו יש לנו ג"כ מה לומר בענין הזה, והדבר הזה הוא בעצמו חוסר בטחון וחוסר אמונה בו יתברך.

החרטה על העבר היא בכינות

ועתה נבא לגעת לדבר מאד יסודי ושרשי שישנה על כל הגישה לענין התשובה, וזה שיש מחשבה שנכנס בלב שכאילו אין התשובה באמת וזה בא רק מן השפה ולחוץ, וראיה לזה שחוזרים וחוטאים, ראשית הדבר הזה הוא משולל ביסודו, כי באמת רצונינו תמיד לעשות רצונו, אך שאור שבעיסה מעכב.

והראיה לזה שאכן רוצים אנו לעשות רצונו, ואנו באמת מתחרטים על העבירות, שהרי בעת אשר אדם חוטא, אז מיד אחר החטא נכנס בו רוח חרטה, והוא באמת מתחרט ע"ז, והרי הוא מתבייש החטא, ולבו בל עמו, וחושב לעצמו הלואי ולא הייתי עובר על זה, וע"כ למה יאמר שאינו מתחרט באמת, יזכור נא את הרגעים האלו שאחרי החטא ויראה שהוא באמת מתחרט על חטאו.

וכאן באנו לדבר שרשי ויסוד גדול בכלל חיינו והגישה הנכונה לעבודת ה' בכלל, ובפרט בענין התשובה, ונבאר את הענין, כי הנה כאשר שומה עלינו ליישם דבר מה, וכאשר אנו באים לבצעו באופן מושלם ובהרגשים הנכונים, מיד אנו נכנסים לכזה הצטמקות ואיבוד החושים, ומנסים לחשוב האם אנו באמת מתרגשים מן הדבר או עדיין לא, דבר זה הוא בכל המצבים שאנו רוצים לחוות, לדוגמה כשבאים לקבל את השבת ואנו רוצים להרגיש את קדושת היום, אז מיד חושבים האם אני באמת מתפעל ומתרגש מהיום או לא, והמחשבה הזו בעצמו מונע מאתנו להרגיש את היום ואת המציאות.

אמנם כשבא עלינו רגש פתאומי בלי הכנה, אז אנו מתפעלים ומתרגשים ולפעמים עד כדי דמעות, והסיבה לזה כי אז זה בא בטבעיות, ואין אנו נמצאים בשום מערכה, וזה ראייה שאנו כן שייכים להרגשים האלו, אלא שבעת אשר אנו רוצים את זה אז נכנסים לכזה הצטמקות החושים, (דוגמה לדבר, שכאשר מתבשרים על בשורה טובה מיד מתמלאים בשמחה, אבל כשצריכים להתכונן להיות בשמחה, כגון במועדים טובים, או אפילו בשמחה פרטית, אז יותר קשה להכניס בתוכינו את רגשי השמחה).

ועכשיו נחזור לעניינינו והוא ענין התשובה, וכפי שבארנו שבעת שאנו באים לחזור בתשובה, ובאנו לחשוב על החרטה, מיד מתגנב בלבינו המחשבה, של מי יאמר שאני מתחרט באמת, אולי זה מן השפה ולחוץ.

וע"כ בעת הזאת נחשוב ונתבונן ונזכור איך הרגשנו מיד אחרי החטא, ונזכור את רגשי החרטה שפעפה אז בקרבינו, משום שאז לא באנו לעסוק בענין התשובה, והחרטה באה מעצמה בלי הכנה כלל, ולכן עתה כשבאים לחזור בתשובה צריך רק להעתיק את השעה ההוא, ובזה נבא אל המלך ולומר הרי גלוי וידוע לך שאני מתחרט באמת על חטאי והראיה שמיד אחרי החטא התחרטתי באמת, וזה נקרא חרטה אמיתית, ולכן העצה היעוצה היא שבעת שבאים לחזור בתשובה, שיחשוב ונדמיין את השעה ההוא שאחרי החטא, כי אז הוא המציאות האמיתית והשעה הזו הוא משקף את מצבנו האמיתי, כי אז אין לנו שום נגיעה ומלחמה ומערכה כל שהוא, ואנו משוחררים מכל שאר הדברים הכובלים אותנו, ויש לומר שזה הפירוש במה שאנו מבקשים תמיד אנא בכח גדולת ימינך "תתיר צרורה", דהיינו שאנו מבקשים מאת הקב"ה שיתיר את הצרורה כלומר את ההצטמקות הזאת ונשתחרר מכל המחשבות והבלבולים שנכנס בקרבינו בעת אשר אנו ניגשים לעבוד אותו בכינות, כי כאמור כל זה הוא עצת היצר ותו לא.

שובה ישראל עד ה' אלקיך

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', הנה פירושו הפשוט של הלשון שובה היא, שהנביא אומר לישראל ששובו אל ה', דהיינו ששובו למצבם הנכון והוא ההתקרבות אל ה', כי לשון שיבה הוא חזרה אל המקום שנתרחקו משם, וכן מבאר המלבי"ם את הפסוק שובה עד, "מורה ששב לדבר שהתרחק ממנו, וצריך להגיע עד המקום", עומק הדבר הוא שכאן כתוב ענין התשובה, דהיינו שישראל הם קדושים בעצם וכשהתרחקו צריכים רק לחזור לשרשם ואז מגיעים עד ה' אלוהיך.

ואיתא בגמ' יומא, גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, פירוש הדברים שפירשו שהלשון "עד" פירושו שע"י תשובה מגיעים עד כסא הכבוד ממש. ורבינו חננאל אומר גדולה תשובה שאפילו הגיע חטאו עד כסא הכבוד התשובה מכפרת, ובאמת ששני הפירושים נמצא בפסיקתא, שבתחילה אמר "מיד הוא עולה לא עד עשרה מילין וכו' אלא עד מהלך חמש מאות שנים, ולא עד הרקיע הראשון וכו' אלא עומדת לפני כסא הכבוד", הרי שפירש שהתשובה מגיעה עד ה' אלקיך ממש.

ואח"כ כתוב שם, "עד ה' אלקיך, אמר דוד כי עוונתי עברו ראשי, וכן עזרא אמר כי עוונותינו רבו עד למעלה ראש וגו' אמר להם הקב"ה אל תתייראו אם הם עד הרקיע ואתם עושים תשובה

אני סולח, ולא עד הראשון וכו' אלא אפילו עד השביעי עד כסא הכבוד, ומבאר ר' צדוק הכהן ענינו, "והוא כמו שאמרנו כמה פעמים דשם הוי"ה מרמז על כל עשר ספירות, וזהו שדרש עד כסא הכבוד כמו שנאמר עד הוי"ה, והוא לפירוש הראשון שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד, ואח"כ מפרש גודל העוונות, כי עוונותי עברו ראשי ועוונותינו רבו עד למעלה ראש, ולמעלה מן הראש מורה על בחינת כתר היינו שהחטא היה בכל המדות עד בחינת כתר, מ"מ על הכל מועיל תשובה".

ביאור הדברים הוא שהיות ותשובה משמעותו חזרה למצבם האמיתי, לכן אפילו הגדיל לחטוא באופן כזה שהגיע עד כסא הכבוד, מ"מ כשחוזר אז הוא נמצא שוב במקומו האמיתי.

ונראה לפירוש פירוש של הענין הזה שהעוונות הגיעו עד כסא הכבוד, שאפילו כשהחטאים היו במדה כזו שהגיע למעלה מסתם מעשים, אלא כבר הגיעו למציאות של נתוק ח"ו בעצם, שזה עומק פירוש של עד כסא הכבוד, וכלשון של ר' צדוק, שהגיע למצב של כתר שפירוש של כתר הוא שהוא בעצם, אף למעלה מהספירות, שהרי פירושם של הספירות הוא השתלשלות מידותיו, אבל הכתר פירושו עצם הדבר, והיינו שאפי' אם היו החטאים באופן של נתוק בעצם, מ"מ מועילה התשובה, משום שמצבו הנכון של ישראל הוא מציאות של קדושה, ולכן כשחוזר ומתחרט על מעשיו ושב בכל לבו הרי הוא נמצא במקומו הנכון.

ובזה נהיו שני הפרושים אחד, שהרי הביאור בפירוש הראשון, שהתשובה מגיעה עד כסא הכבוד, שפירושם של דברים הוא שמגיע עד העצם ממש, כלומר שע"י התשובה מגיעים עד עצמותו ית', שזה פירוש של כסא הכבוד, פירוש הדבר ששייכים אנו ונמצאים אנו אצלו ממש, לכן אף כשחטא במדה גדולה כזו שהגיע עד העצם, מ"מ הרי עצם מציאותו של ישראל הוא שהוא נמצא חקוק בכסא הכבוד, ולכן מגיע תשובתו עד לשם.

ויש לומר עוד פירוש ב"עד לכסא הכבוד", שתשובה בא מרצונו ית' שרוצה בישראל בכל מצבם משום שהם אחד אתו, וזה ענינו של כסא הכבוד, דהיינו שאינו בא מחמת שום חשבון חצוני, אלא שרצונו בתשובתם, ככתוב הרוצה בתשובת רשעים, וכן אומרים בשמונה עשרה הרוצה בתשובה שתשובה נובע מזה שרצונו בנו, ולכן אין שום מעצור לתשובה, שזה בא מרצונו – ורוצה בתשובתו.

ועומק הדבר הוא, שבזה שהיה כבר במצב ירוד ורחוק כ"כ, ומ"מ שב ומתחרט ורצונו עז לשוב אליו, פירוש הוא שכשכבר טעם מן החטא, וכבר היה שם, ובזה ששב הרי הוא מעלה את כל מציאותו אף הירוד למעלה ראש עד למציאות של קדושה ממש.

והדבר הזה כתוב מפורש ברמב"ם בהלכות תשובה, וז"ל "אל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא וכאילו לא חטא מעולם, "ולא עוד אלא שכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו, אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדים בו אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו",

כלומר שמעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשין את יצרן, ומקור הדברים בפסיקתא דרב כהנא.

השב בתשובה הקב"ה מחזיק לו טובה

אבא ונראה מה דאיתא בגמ' יומא דף פו: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם וכו', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, דהיינו שהקב"ה מחזיק טובה לאדם בזה שחזר בתשובה, דברים נוראים שלולא היה כתוב אי אפשר לאמרו, וכשנתבונן נראה שכתוב כאן עומק ושורש גדול בענין התשובה, וזה שהתשובה היא רצונו יתברך, ולא רק שהיא רצונו, אלא שזה צורך גבוה, וכן ביאר מהר"ל את הגמ' הנ"ל בספרו נתיבות עולם, "שכיון שהקב"ה חפץ בנבראים, שהרי אם אין נבראים על מי מלכותו, לכן כשחוזר בתשובה הרי הוא כביכול עושה בזה טובה להקב"ה שכך יכול לקיים מלכותו בעולמו, והוא מחזיק לו על זה טובה".

ביאור דבריו בזה שאמר שאם אין נבראים על מי מלכותו, שהרי כל מטרת הבריאה בכדי שיראה מלכותו בעולם, והדבר הזה נעשה רק ע"י הברואים, וכל שיותר חיים עם ההכרה של מלכותו, אז נהיה מטרת הבריאה ונתקיים רצונו ית', והענין הזה נעשה יותר כשחוזר בתשובה, משום שכשעבר עבירה וכבר טעם טעמו של החטא, בזה רואים שמשיכתו הטבעי הוא לדברים שליליים, ובזה שמתחרט על מעשיו וכואב לו על שעבר על רצון קונו, פירוש הדבר הוא שמתגבר על רצונו ושאיפותיו ועל משיכתו הטבעי למען הקב"ה, ובזה ממליך עליו את הקב"ה בצורה גדולה ונעלה, ונעשה בזה מטרת הבריאה באופן נעלה ונשגב, וזה הפירוש במאמר הגמ' שעושה טובה להקב"ה, כלומר שמביא להקב"ה את מלכותו ורצונו, וביותר עומק יש לומר, שהרי משיכתו של האדם הוא עצם מציאותו, ובזה שמכיר שעליו להעדיף רצונו של הקב"ה על רצונו, ולא עוד אלא שכואב ודואג על מה שעבר על רצונו ית', אומר בזה שעצם מציאותו הוא רצונו ית'.

ובזה יש להבין מה שהגמ' אומרת בהמשך תניא היה ר' מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנאמר ארפא משובתם, אוהבם נדבה כי שב אפי מהם, שיש לומר שכתוב כאן עומק הדבר שנתבאר, שבמעשה התשובה שלו הביא את העולם למטרתו ולתכליו כפי שנתבאר לעיל.

וזה יכול להיות עומק הענין שהבאנו לעיל, שתשובה מגעת עד כסא הכבוד ממש, ונתבאר שפירושו הוא שמגיעים עד עצמותו ממש, ונתבאר בגמ' הנ"ל שבתשובה עושים לו טובה, ובארנו שענינו הוא שנעשה רצונו, ותכלית מטרת הבריאה ונעשה בזה מלך.

עד שיעיד עליו יודע תעלומות - בעת עשיית התשובה

זה פשוט, שמה שכתוב ברמב"ם שגדר התשובה היא עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, פירושו הוא שכשישוב יגמר בדעתו שאינו רוצה לשוב לזה החטא לעולם, ואין פירושו שלא יהיה במציאות מצב שלא יחטא, כי האיך ידע העתידות, אלא שכשישוב ירצה באמת לשוב מעמקי נפשו ולא רק מן השפה ולחון, שהרי הרמב"ם בעצמו פוסק את מה דאיתא בגמ' שהמקדש אישה ע"מ שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור מקודשת מספק שמא הרהר תשובה, ומדייק ר' צדוק שמשמע שרואין שמתנהג עדיין ברשעו, דאם לא כן הרי ודאי ששב מדעתו, וע"כ שאם בשעת שהרהר תשובה חשב לעזוב את החטא בתכלית מועלת התשובה.

ונוראות כתב ר' צדוק הכהן, שאיתא במדרש שפגע אדם הראשון בקין, אמר לו מה נעשה בדין, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך הוא כוחה של תשובה וכו' מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת, ומבאר ר' צדוק דאיתא בחז"ל על אדם הראשון ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל, שפירושו אכלתי ואוכל, ולכאורה קשה לומר על אדם הראשון שלא רצה לעזוב דרכו רק אמר שיאכל עוד, אך מבאר ר' צדוק שהפירוש הוא שלאחר שחטא לא האמין בעצמו עוד שיוכל להתגבר על יצרו אחר שכבר נכנס בו, ודן בעצמו אם מקודם שלא היה לו היצר הרע היה יכול לכנוס בו ולפתותו כל שכן עתה אחר שכבר חטא בודאי לא יוכל לו, ולא היה רוצה לרמות את בוראו, וזה שאמר המדרש אכלתי ואוכל בהתנצלות שבודאי יאכל עוד, כי הוא ידע שעיקר גדר התשובה הוא כמו שכתב הרמב"ם עד שיעיד עליו היודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, ולא האמין בעצמו שיוכל להתגבר על יצרו כל כך, אך אחר ששמע מקין שאמר עשיתי תשובה ונתפשרתי, ואף דאיתא במדרש על קין שיצא כגונב דעת העליונה, על זה אמר כך הוא כוחה של תשובה שמועיל גם בוידוי דברים לבד, אף שאינו עוזב עוד העזיבה הראויה עד שיעיד עליו כנ"ל, והוא על דרך שאמרו ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו וגו' ואעפ"כ והוא רחום יכפר עוון, ואני לא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת, היינו דשם כתיב טוב להודות לה' ולא כתיב ועוזב כמו שנאמר ומודה ועוזב ירוחם, (כנראה שכוונתו שלהודות פירושו שמודה ומ"מ לא כתוב ועוזב) ורק שזה הוא כח השבת שיועיל הדברים לבד אף שאינו עוזב עוד העזיבה הראויה עד שיעיד עליו וכו' כנ"ל. (ובהמשך דברינו נבאר בעזה"ת עומק שייכותו לשבת).

והוא על דרך שכתב הרמב"ם בטעם שמועיל גט מעושה בישראל שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני אף שהוא באמת אנוס על ידי זה, ואם יסיר האונס יסרב, אך כיון שהוא באמת מחוייב רק שיצרו תוקפו לבטל המצוה, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ויצרו הוא שתוקפו כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש מרצונו, והוא על פי מה שאמרו גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך מי מעכב שאור שבעיסה, אבל רצונינו הפנימי הוא לעשות רצון השי"ת, ובשבת שאז נעשה מבורר שישראל קשורים בשורש בהשי"ת ורצונינו לעשות רצונך לכן מועיל גם הוידוי פה,

וזה שאומרים טוב להודות לה'.

ביאור דבריו במה שאמר שזה כח השבת שיועיל הדברים בלבד, שבזה מבאר מה שאיתא במדרש שאדם הראשון כששמע מקין שמועילה תשובת דברים בלבד, אמר מזמור שיר ליום השבת, פירוש שזהו עומק ענינו של השבת, משום שהשבת מעידה על קדושתם של ישראל שהם קדושים בעצם, ולכן מועילה וידוי דברים בלבד, שפירושו הוא שידוי הדברים הם המציאות האמיתית של ישראל, ואדרבה מה שחטא אף בחטא הגדול ביותר זה הוא רק בגדר דברים בעלמא והוא רק מן השפה ולחוץ, כלומר שהידוי אף שהוא מן השפה ולחוץ, הרי הוא משקף את מצבו האמיתי, ואדרבה עשיית החטא הוא מן השפה ולחוץ.

ויש להביא סימוכין לענין מה דאיתא בגמ' יומא, בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם מקניט את חבירו בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אינו מתפייס הימנו, וא"ת מתפייס הימנו ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים, אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', הרי שכתוב הענין הנ"ל שהקב"ה מתפייס בדברים, ועומק הדבר הוא שלאמיתו של דבר וידוי הדברים הוא המשקף נכונה את המציאות האמיתית, והחטא הינו רק מן השפה ולחוץ.

וי"ל שלכן כתוב שם הלשון אדם עובר עבירה בסתר, שבזה שעובר העבירה בסתר רואים שמתבייש בחטאו, וזה גופא מראה שהחטא אינו בעצם מהותו.

ואיתא בפרקי דר' אלעזר ובפסיקתא, כמה דאת אמר ומודה ועוזב ירוחם, וכאן כתיב רק להודות דהיינו שבמזמור שיר ליום השבת לא נכתוב ומודה ועוזב רק טוב להודות, ולא נזכר עזיבה, ובפסיקתא חדשה איתא על הפסוק קחו עמכם דברים, דרש בסיני לא בדברים באתם ויפתוהו בפיהם, ואומר ר' צדוק ע"ז וקשה לומר על מעמד הר סיני שהקדימו נעשה לנשמע וכתוב אני אמרתי אלקים אתם שדרשו חז"ל שזה נאמר על מעמד הר סיני, וכן איתא במדרש כששמעו אנכי נתקע תלמוד תורה בלבם, וכששמעו לא יהיה לך נעקר יצר הרע מלבם, ואיך דרשו שעל זה נאמר ויפתוהו בפיהם, ומפרש שאף שנעקר יצר הרע מלבם בשעת מתן תורה, מ"מ אחר כך חזר למקומו וכבר נעשה כזב, וזה בלשונם יכזבו לו ולא נאמנו בבריתנו על פי שנאמר יתד במקומו נאמן היינו שהוא לעולם, וכיון שחזר אחר כך למקומו ואינו לעולם אמר ולא נאמנו בבריתנו, ואמר הנביא קחו עמכם דברים על כל פנים בדברים בלבד, ואינו מדבר במי שפיו ולבו אינם שוין ח"ו רק שלפי שעה רוצה באמת לשוב, אף שאחר כך יצרו מתגבר עליו, מ"מ בשעת מעשה נקרא בעל תשובה, וכמו שאמרנו ממה שאמרו המקדש אשה ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה.

כתוב כאן בעומק הדבר, שמה שלמד מקין הוא, שהמצב הנכון הוא הקשר עם השי"ת, ומה שחטא הוא מן השפה ולחוץ, ולכן כשבא השבת הרי הוא נמצא במציאותו הנכון, ויש להוסיף שזה

הפירוש במה דאיתא שאם היה אדם הראשון ממתין עד השבת היה יכול לאכול מעץ הדעת, משום שאז היה נתגלה שקשור בעצם בהשי"ת ואף דעתו ושכלו הם דעת ה', ולכן אמר טוב להודות לה', דהיינו שטוב להודות לה' על כל דבר, שבשבת רואים את הבריאה בשרשו שהוא כולו טוב, ומבינים אותו אף בדעת האדם, משום שאז נמצאים אצלו, ומבינים שהכל הוא טוב ואין רע כלל.

בתשובה מגיעים לשלימות בעצם

וזה עומק הפירוש של מאמר חז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, שבזה שטעם טעמו של החטא כלומר טעמו של העצמאות ואי הציות, ומשם חזר אליו ית', פירושו הוא שאין רע כלל והעלה אף את הרע לטוב, וזהו שלימות ענין התשובה, ומיותר לומר שכל זה הוא דוקא כשחוזרים באמת מקרב לב, ובעת שחוזרים אין בכונתו ח"ו לחזור לסורו, ואדרבה בזה שחוזר באמת מעמקי נפשו אז נעשה בעצם קדוש מפנמיותו, (וכפי שכתבנו לעיל שהחרטה היא באמת כי הרי רואים שמיד אחרי החטא מתחרטים).

ויש לומר שזה הפירוש במה שתשובה מגיעה עד כסא הכבוד, דהיינו עד עצמותו ממש, דהיינו שנהיים אחד אתו ומגלים שהמציאות האמיתית היא מציאות אחד אתו ית', וזה ענינו של כתר שנמצאים ממש אצלו.

וכן אומר ר' צדוק שבכניסת השבת כתוב והנה טוב מאד, ודרשו חז"ל טוב מאד על כל היפך הטוב, דהיינו שדרשו שטוב זה יצר טוב, ומאד זה יצר הרע, משום שכשעושים רצונו רק עם הנטיות הטובות עדיין אינו אומר שזה טוב אמיתי, אך כשעובדים אותו אף כשיצר הרע, פירושו הוא טוב בשלימות שאין בכלל רע, ולכן בשבת התגלה הדבר הזה של להיות הכל בעצם טוב, והוא על פי מה שאיתא בזוהר דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא, ולית טובא אלא ההוא דנפק מגו בישא, ופירושו הוא שכשיש רע אז כשנתגלה הטוב הרי הוא טוב בשלימות, שאז רואים את שלימותו של הטוב.

אבל הענין הוא יותר עמוק, דהיינו שלא רק שכשנתעלם הרע ונהיה הטוב אז רואים את הטוב וכשנעלם החושך ונהיה אור אז נתגלה האור בשלימותו, אלא שהאור שהוא בתוך הרע, דהיינו שאף ברע עצמו רואים את הטוב, ואז הוא הטוב האמיתי, שאם לא כן הרי שהטוב הוא רק ביחס לרע, אבל כשרואים שאף הרע הוא טוב, הרי שרואים את הטוב בעצם ולא רק ביחס לרע, ולכן כשחוזרים בתשובה עומק הדבר הוא שאף הנטיות הרעות מתהפכים לטוב אז נעשים טוב בעצם.

ובאמת שדבר זה כתוב בעומק דברי הרמב"ם, שכותב "אם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להם אמש היית עושה כך וכך, אל ירגישו להן אלא שומעין ושמחים ויודעים שזו

זכות להם, ושכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן זכותם מרבה ומעלתן מתגדלת, וכן איתא בגמ' ברכות שכל מי שעשה עבירה ותמבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו.

ונראה לומר בעומק הענין, שכתוב כאן עומק הדבר שהובא לעיל בשם ר' צדוק, שבזה ששב עם עוונותיו וחי כל העת במצב הזה שהיה במצב ירודה והיה במצב של ריחוק ומשם חזר אליו ית', הרי שחי כל הזמן עם ההשתוקקות הזו ועם הענין של גדולת בעל התשובה, ועם הענין של התהפכות הרע לטוב, ולכן צריך לשמוח כשמזכירין לו את הדבר.

וכן מבאר ר' צדוק את הענינו של תשובה מאהבה, שזדונות נעשים לו לזכיות, ומביא את מה שאמרו חז"ל שבעשרה מאמרות נברא העולם, ואמרו ז"ל שבראשית גם מאמר הוא, ואעפ"כ לא כתוב בלשון ויאמר, מפני שאמירה הוא כבר מעשה, ובראשית הבריאה היה עוד לפני בריאת העולם, והיה אז מציאות של שכל הנעלם, כלומר שהיה עדיין רק עצמותו ית' לפני הבריאה, שאין השגה בבריאה, וזה נקרא שכל הנעלם, דהיינו שנעלם משכל האדם, ולכן אין כתוב מאמר שדיבור ומאמר הוא כבר ביחס לזולת ודבר חיצוני, היינו שמדבר עם השני, ואז עדיין היה רק אצלו ממש, והוא מצב של שכל הנעלם שאין בו תפיסה כלל, ואומר ר' צדוק שבמאמר הזה הוזכר גם חושך שנדרש על מלאך המוות שמחשיך עיניהם של בריות, והוא מלאך המוות ויצר הרע, וכן נזכר תוהו ובוהו שנדרש על מעשיהן של רשעים, שמיד בשעת הבריאה צפה השי"ת במעשיהן של רשעים, ועל זה נאמר בסוף הבריאה וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ועל פי מה שמובא בזה"ק דלית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא ולית טבא אלא מה דנפיק מגו בישא, ממילא נעשה מהכל טוב מאד, והמאמר הוא כנגד מדת "כתר" בחינת עתיקא, וכשמגלה השי"ת האור מאור עתיקא אז נעשה הכל זכויות ממש, כיון שצפה וראה השי"ת זאת תיכף בהתחלת הבריאה במאמר הראשון בראשית, וזה הוא שער החמישים שמתגלה רק לבעלי התשובה שהוא בבחינת הדעת פנמיות מכתר עליון".

ביאור דבריו הוא כפי שבארנו לעיל, שכשמתגלה האור בתוך החושך, משמעותו הוא שאין בכלל חושך אלא כולו אור, וזה נתגלה אצל בעל התשובה שכיון שחזר מריחוק מקום, פירושו שנתקרב אליו בכל מציאותו ואין בכלל רע שהרי בא מתוך הרע עצמו ונהפך לטוב, וזה נקרא שכל הנעלם שלא שייך להבינו בשכל שהוא למעלה משכל אנושי כי התשובה בא מרצונו ית' שרוצה בעצם בישראל ללא שום הסבר אנושי, ולכן נתדבק אליו ממש.

ולכן נעשה מזדונותיו זכויות, משום שכל זה הגיע מזה שהיה בתוך העוון ועלה משם, ולכן הגיע לדרגה גדולה מאד, וזה נקרא שער החמישים, כי יש חמישים שערי קדושה, אבל האדם יכול להגיע רק עד לשער מ"ט, משום שכל הספירות הם בכללותם ארבעים ותשע שהם מידותיו של האדם, אבל שער החמישים הוא כשמגיעים כבר לדרגה גדולה כזו שנהיים מציאות של קדושה, וזה אי אפשר להגיע מכח מעשה האדם, אלא רק מאתו ית' ולזה מגיעים בעת שנעשים מציאות אחד אתו ממש, ובעל התשובה מגיע לדרגה הזו, שהגיע עד לעצמותו ממש.

ואומר ר' צדוק שמטעם זה ר' עקיבא היה בן גרים, ואיתא מהאר"י הקדוש ז"ל שהיה שורש תושבע"פ שהוא הרוב חכמה שבא לתקן הרוב כעס, (ביאור דבריו שלדרגת תושבע"פ מגיעים בזה שעמלים מעצמם ומתיגעים בשכלם להבין את התורה, וזה נקרא רוב כעס), פירוש הדבר שאינו בא מלמעלה אלא שמישים אותו מכוחות עצמם, ולכן מגיעים עד שער החמישים, משום שאז נתהוים עצם של קדושה שאף מציאותם נהיה מציאות של קדושה, משאי"כ אצל משה רבינו שהיה קדוש מעיקרו, וכשנולד נתמלא הבית אור ולא היה שייכות לזה, ואיתא במדרש דברים שלא נגלו למשה נגלו לר' עקיבא וחביריו, וזה שאמרו בגמ' מנחות שמשה רבינו הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הוא אומר, וזהו שאמרו בגמ' מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים, מפני שבעלי תשובה מגיעים עד שער החמישים שהוא דעת פנמיות מכתר עליון, ולדברינו קאי על שער החמישים שהוא לבעלי התשובה שיהיה נעשה כזכויות והוא ע"י שמתגלה הידיעה שצפה השי"ת מקודם במעשיהן של רשעים וכאמור ועל ידי זה נעשה מהכל טוב מאד. והדברים עמוקים ונשגבים.

עשרת ימי תשובה קירוב פנים בפנים

ואיתא בליקוטי תורה מבעל התניא, שבעשרת ימי תשובה אומרים פרק ממעמקים, ומבאר שכתוב כאן ענינו של התשובה, ומאריך בדבר שנשמות ישראל היא במציאות קדושה, ומהות הנשמה היא חלק אלק ממעל, שבכל ישראל יש השראה אלקית (געטלכקייט), והיא פנמיות מציאותו, וכשנתרחק במשך השנה, הרי שנתרחק ממקור נשמתו, וכששב מעמקי נפשו מגלה את עצם מהותו ונשמתו.

ואומר שישנם שני דרגות בישראל, יש את הדרגה הנמוכה שהוא בחינת יעקב, שהוא בלשון עקב, והיא העבודה לכוף את עצמו אליו, ויש הבחינה הגדולה של "ישראל" שהוא מציאות של קדושה, ובעשרת ימי תשובה העבודה היא לגלות את המציאות של "ישראל" דהיינו הדרגה הגבוהה של להיות בעצם קדוש, ושכל מציאותינו הוא חלק בלתי נפרד ממנו.

ואומר שבפרק ממעמקים ישנו שני דברים, יש את הענין של התשובה וממעמקים היא היגיעה לגלות בחינת ישראל דהיינו שנגלה את עומק מציאותינו, ולשון ממעמקים קראתיך יש בזה גם פירוש שקורא את השי"ת ממעמקיו שיחזור אליו, ולזה מגיע בתשובתו שבא מעומק הלב.

שמחמת שמתבונן שהנשמה מתייחדת עמו. אבל נתרחקה מאד מהשורש, מחמת החושך והענן שבא מן החטא, וכשמתייגע ומשתוקק לחזור, והתשובה היא כשמתבונן שהוא בעצם חלק אלק ממעל, וזה מביא לידי גילוי עומקא דליבא, דהיינו שבזה מגלה את אלקותו ית' ששוכן בקרבו שהוא חלק בלתי נפרד ממנו, ובזה מגלה את הדרגה הגדולה של בחינת ישראל שבקרבו.

ואומר שזה הפירוש של הלשון קראתיך דהיינו כאדם הקורא לחבירו שיבא אצלו, כך הוא קורא להשי"ת שיתגלה אלקותו בעולם התחתון, שיהיה נגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחד כמו בעולם העליון.

ואומר שזה הפירוש של ה' שמעה בקולי, כלומר שהקב"ה ישמע, ושמעה הוא לשון הבנה, שכביכול יבין את רצוני שיתגלה אלי.

ומפרש את מה שאמרו חז"ל דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, ומבאר כי בכל השנה האדם הולך אחר שרירות לבו, כמ"ש פנו אלי עורף, שפירושו של עורף הוא שאין במשמעותו שנתרחק מאת השי"ת כי הרי מלא כל הארץ כבודו, אלא שהיה בבחינת עורף, דהיינו שאפי' המעשים לא היו בבחינת פנים, אלא שנעשה מחצניותו, אבל בעשרת הימים האלו, מתקרבים אליו ית' בבחינת פנים כנגד פנים, וי"ל שכוונתו הוא, שהרי נתבאר כבר, שיש בחינת פנמיות הרצון דהיינו שמה שרוצים הרי הוא רצונינו האמיתי ולא מחמת דבר חיצוני, וזה נקרא בחינת פנים, דהיינו שרוצים אותו בעצם ולא בבחינת עורף, דהיינו שהקירוב הוא לא בעצם אלא משום דבר צדדי, ובתשובה היות שהוא בא מעומק הלב וברצון אמיתי, אז נהיה הקירוב בבחינת פנים שזה פנמיות רצונינו כלומר מעצם נפשינו.

ויש לומר שכל עניני עשרת ימי תשובה הוא כהמשך של ראש השנה שנתבאר שענינו של תקיעת שופר הוא שממליכים אותו מפנמיותינו, ולכן תוקעין דוקא בשופר שהקול יוצא מפנמיות האדם, וזה עומק ענינו של המלכה, שאנו מקבלים מלכותו מרצונינו ומבטלין רצונינו לרצונו, וזה שלימות ההמלכה.

ולכן מיד אחר יום ההמלכה הזו, או חוזרים אליו מעצם רצונינו, דהיינו שלא רק שהמלכנו אותו וקבלנו מלכותו, אלא שאנו חיים את חיינו אתו ית', וחוזרים אליו בכל נפשינו ומאודינו אף עם הנטיות השליליות והופכים אותם לקדושה, וזהו שלימות ההמלכה.

וכל זה הוא כמו שהתחלנו בתחילת דברינו, שבעשרת ימי התשובה אנו מתחילין לחיות את השנה עם המציאות האמיתית שלנו, ועם האני האמיתי, דהיינו שקבלנו את מלכותו עלינו מפנימיות לבינו, ועכשיו אנו מתחילים לחיות עם זה.

יהי רצון שנזכה להגיע לשלימות התשובה. ויקבל תשובתינו ונכתב ונחתם לחיים טובים ארוכים וברוכים, חיים של קדושה וקירבה שלימה, ונזכה לגאולה השלימה, ורוח הטומאה יעבור מן הארץ, וכלם ידעו את ה' במהרה בימינו אמן.